

UDMURT EDEBİYATININ KURUCUSU: KUZEBAY GERD*

ALEVTİNA KAMİTOVA **

Öz: Udmurtlar Rusya Federasyonu'nun İdil-Ural bölgesinde yaşayan Fin-Ugor halklarından biridir. Edebiyatlarını ve kültürlerini yüzyıllar boyu sözlü gelenekte korumuş olan Udmurtlar, Çarlık Rusyası'nın son dönemlerinde alfabelerinin oluşturulması ve Udmurtça eğitim kurumlarının açılmasıyla yeni bir döneme girmiştir. Yazılı kültürün ve eğitimin ilk dönemleri için başka halklarda gördüğümüz birçok husus, Udmurtlar için de geçerlidir. Bu ilk dönem aydınları birçok farklı görevi üstlenmişlerdir ve farklı alanlarda çok önemli eserler vermişlerdir. Kuzebay Gerd de Udmurtlar arasında çok yönlü yazar, şair, eğitimci bir aydın olarak dikkat çeken şahsiyetlerden biridir. Tercümeleleri, telif eserleri ile Udmurt edebiyatının gelişimine önemli bir katkı sunmuştur. Udmurt edebiyatının gelişimine önemli katkılar yaptığı gibi geleneksel Udmurt edebiyatında olmayan tür ve şekilleri de Udmurt edebiyatına kazandırmıştır. Bunun yanı sıra Udmurtlar arasında yapılan alan araştırmaları esnasında derlediği zengin malzeme ile Udmurt kültürünün korunması ve tanıtılması alanında da önemli işlevler üstlenmiştir. Onun derlediği folklor malzemeleri günümüzde alanla ilgili çalışmalar için temel kaynak olmaya devam etmektedir. Gerd, döneminin birçok aydını gibi repressiya kurbanı olmuştur. Eserleri birçok yabancı dile çevrilen Gerd Udmurt edebiyatı ve kültürü için öncü bir aydın şahsiyettir. Makalede Gerd'in hayat hikayesi ve eserleri, onun Udmurt edebiyatı ve kültürüne yapmış olduğu katkılar çerçevesinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Udmurt edebiyatı, Kuzebay Gerd, Udmurt edebiyatında edebi türler, Gerd ve mirası, Gerd ve tercümeleleri

FOUNDER OF UDMURT LITERATURE: KUZEBAY GERD

ABSTRACT: Udmurts are one of the Finno-Ugric peoples living in the Idil-Ural region of the Russian Federation. The Udmurts, who have preserved their literature and culture in oral tradition for centuries, entered a new era with the creation of their alphabet and the opening of Udmurt educational institutions in the last periods of Tsarist Russia. Many things that we see in other peoples for the first periods of written culture and education are also valid for the Udmurts. This first period intellectuals undertook many different tasks and produced very important works in different fields. Kuzebay

* Makalem Rusça kaleme almış olduğum orijinalinden Türkçeye Ahmet Yesevi Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Nasiba Yunayeva tarafından tercüm edilmiştir.

** Dr., Udmurt Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü alevtinakamitova@gmail.com ORCID 0000-0001-7119-1797

(Yazının Geliş Tarihi/Received Date: 12.10.2021, Yazının Kabul Tarihi/Acceptance Date: 30.11.2021)

Doi:10.47089/iuad.1008491

Gerd is one of the prominent figures among the Udmurts as a versatile writer, poet, educator and intellectual. He made an important contribution to the development of Udmurt literature with his translations, written works. Not only did he make important contributions to the development of Udmurt literature, he also brought genres and forms that were not in traditional Udmurt literature to it. In addition to this, he has undertaken important tasks in the field of protection and promotion of Udmurt culture with the rich material he had collected during field studies among the Udmurts. The folklore materials he compiled continue to be the main source for studies on the field today. Like many intellectuals of Gerd's time, he was a victim of repression. Gerd, whose works have been translated into many foreign languages, is a leading intellectual for Udmurt literature and culture. In the article, Gerd's life story and works will be evaluated within the framework of his contributions to Udmurt literature and culture.

Keywords: Udmurt literature, Kuzebay Gerd, literary genres in Udmurt literature, Gerd and his heritage, Gerd and its translations

Giriş

Udmurtlar, Doğu Avrupa'nın ormanlık bölgesinde yaşayan Fin-Ugor dilli etnoslardan biri olarak çok uluslu Rusya'nın halklarından biridir. Udmurtların dili, edebiyatı, kültürü onları kuşatan genetik akraba (Fin-Ugor) ya da akraba olmayan (İranî, Türk ve Slavlar) halkların doğrudan veya dolaylı etkileri altında şekillenmiştir.

Udmurtların yazısı, ulusal edebiyatlarının gelenekleri büyük ölçüde Rus edebiyatı ve Rusça aracılığıyla oluşturulmuştur. Kuzebay Gerd, Udmurt edebiyatının kurucularından ve 20. yüzyılın ilk yarısı Udmurt edebiyat sürecinin liderlerinden biridir. Macar bilim adamı P. Domokoş, onu "Udmurt kültür ve edebiyat tarihinin en büyük figürlerinden biri olarak görmektedir" (Domokoş 1993: 164). Kuzebay Gerd'in yaratıcılığı Fin-Ugor ve Avrupa edebiyatında özgün bir fenomen olarak ortaya çıkmaktadır.

Gelişimlerinin ilk aşamalarında olan birçok edebiyatın örgütsel, eğitici, bilimsel ve sanatsal etkinliklerini birleştiren "evrensel tipte figürleri" vardır. İdil-Ural halklarına gelince "Tatarlarda bu Abdullah Tukay, Komilerde İvan Kuratov, Başkurlarda Majit Gafuri, Marilerde Sergey Çavayn, Çuvaşlarda Konstantin İvanov, Mordinlerde S. Dorofeyev'dir. Udmurt edebiyatında ise bu şahsiyet Kuzebay Gerd olmuştur." (Şklyayev, 1985: 3). O, seçkin bir Udmurt şairi ve nâsir, edebiyat eleştirmeni ve çevirmen, öğretmen, bilim adamı ve halk figürüdür.

Udmurt edebiyat araştırmalarında "Gerdovedeniye" terimi ile adlandırılan Gerd'in edebiyat, bilim, eğitim ve topluma yönelik çalışmalarını ele alan bir yönelim oluşmuştur. (Vanyuşev 2002: 158). Bu yönelim monografiler, ders kitapları, sempozyum malzemeleri ve onlarca makale ile temsil edilmektedir.

Kuzebay Gerd Udmurt beşerî bilimlerinin en parlak sembollerinden biridir, onun adı ve manevi mirası çevresinde edebiyat araştırmacıları, folklorcular, etnograflar, sanat tarihçileri, dilciler birleşmişlerdir. K. Gerd'in yaratıcılığının tam olarak bir araştırması, ancak yeniden yapılanma yıllarında, baskıya uğramış

yazarların yasaklı etiketleri ve onun kaderinin trajik bağlamı aydınlatıldığında mümkün olmuştur. Genel, kavramsal çalışmalar olarak F.K. Yermakova'nın kitabını, A.V. Kamitova'nın monografisini, L.V. Busiginoy'un çalışmasını zikretmek mümkündür. Çok sayıda makalede K. Gerd'in imgesel sisteminin, görsel ifade tekniklerinin evrimi ele alınmıştır.

Gerdovedeniye (Gerd Araştırmaları)'nin önemli bir yönü Gerd'in Rusça çevirilerinin stilistik ve anlam bilim bakımından uyumsuzluklarını ortaya koymasındır. Modern şairler tarafından K. Gerd'in yaratıcılığını algılama stratejileri, L.V. Busigina, V.M. Vanyuşev'in eserlerinde ele alınmakta ve incelenmektedir. Folklor-etnografik motifler, yazarın "Ben" inin etno-kültürel kimliği, İ. E. Vasilyev ve A.V. Kamitova'nın ortak makalesinde; A. V. Kamitova, A. S. Zuyeva-İzmailova'nın eserlerinde bilimsel incelemenin nesnesi hâline gelmiştir. Son zamanlarda, şiirsel metinlerin özne-nesne organizasyonunun özelliklerini ortaya koyan ve betimleyen, onların tür özelliklerini temellendiren, lingvosemantik ve lingvov yapı dönüşümlerini ortaya koyan bilimsel çalışmalar vardır. K. Gerd'in yaratıcılığına olan araştırma ilgisi artmaktadır ve artmaya da devam edecektir. K. Gerd'in yaratıcılığı, Udmurt akademisyenleri için öncelikle sanatsal çok yönlülüğü ile caziptir ki bu da gerçek yeteneğin görünümüdür.

Gerd 2 Ocak 1898 tarihinde doğmuştur. Babası Pavel Vasilyeviç okulda bekçi ve kaloriferci olarak çalışmıştır (Yermakov 1996: 12). Bir köylüsünün anılarına göre onun bir dükkânı vardır ve şekerleme, kuru pasta, şeker satmıştır (Glyuhova 2008: 198). Gerd'in kendisi babasının "Yün eğirme, dokuma, nakış işleme, çamaşır yıkama, ev yıkama, pişirme gibi ev işleri ile ilgili her şeyi yaptığını çok enerjik ve hareketli olduğunu." belirtmektedir (Ya - Udmurt 1999: 112). Bunun dışında Pavel Vasilyeviç iyi bir şarkıcı ve anlatıcı olarak bilinmektedir. (Çurakova 1989: 49). Gerd'in annesi Agafyu Nikiforovna'yı köyün sakinleri büyücü, şarkıcı ve anlatıcı olarak tanımıştır. Çaynikovların çok çocuklu ailesinde (Pavel Vasilyeviç ve Agafyu Nikiforovnalara) yedi çocuk olmuştur. Büyük erkek çocuklar Petr, Simon, Nikolay; küçükleri Kuzma ve Andrey işlerde ebeveynlerine yardım etmişlerdir. Oğul Sergey tüccar yanında çalışmış ama küçük yaşta tüberkülozdan ölmüştür. Tek kız evlat Anastasya, çocukken vefat etmiştir.

Gerd ilköğrenimini tamamladıktan sonra 1912 yılında Kukar Öğretmen Okulu'na girer. Öğretmen adayı olarak 1915 yılında öğrenci dergisi *Seminarskoye Pero*'yu çıkarmaya başlar. Okulu bitirdikten sonra çocuklar arasında drama grubunun kurulmasının organizasyonuna aktif bir şekilde katılır, onun idaresi altında Udmurt okulları ve eğitim teknik okulları kurular, yetim çocuklar için İjevsk'te ilk yetimevi açılır, ilk çocuk dergisi *Muş* yayımlanır (Pçla 1920). Bu dönemde kendi şiirlerinin yayımında, süreli yayınlarda farklı türde makalelerinin yayımlanması; Udmurtça farklı konser ve tiyatro organizasyonlarında, edebiyat grupları ve atölyelerin oluşturulmasında, Rus yazarlarının Udmurtçaya tercümesinde ve orijinal drama eserlerinin yazımındaki katkıları Gerd'in edebiyata olan ilgisi ortaya çıkar.

1922-1925 yıllarında Moskova'daki Yüksek Edebiyat ve Sanat Enstitüsünde (daha sonra V. Ya. Bryusov VLHİ adını almıştır) yapılan çalışmalar en verimli olanlarıdır.

Moskova'daki eğitim yıllarında 1924 yılında kızı Ayno dünyaya gelir. Şefkatli bir sevgiyle kızı hakkında şunları yazar:

Айно нимо нылы будэ - Куддыр кырза, куддыр бөрдэ, Гож'яськыкым азым түбэ, Книгаёсме кеся, шудэ. (Gerd 1927: 11).	Ayno adlı kızım büyüyor, Bazen şarkı söyleyip bazen ağlıyor, Ben yazarken dizime çıkıyor, Kitaplarımı koparıp, oynuyor.
--	--

Gerd enstitüyü bitirdikten sonra Doğu Halklarının Etnik ve Milli Kültürleri Enstitüsünde lisansüstü öğrenimine başlar; folklor ve etnografya alanında uzmanlaşır (1926-1929). Ünlü Rus şair V. Bryusov, Fin bilim adamları Yu. Vihman, Yalo Kalima, Macar bilim adamı ve şairler Angor Gabır, Antal Gıdaş vd. ile yazışır. Maksim Gorki ile yüz yüze görüşür. Edebi buluşmalarda ve edebiyat akşamlarında S. Esenin, V. Mayakovskiy, D. Bedniy ve başka şair ve yazarları dinler.

Gerd 1929 yılında Sovyetler Birliği Bilimler Akademisinde doktora kabul edilir. Ancak 1930 yılında İjevsk'e geri çağrılır. SOFİN davası çerçevesinde onu takibe başlarlar ve Fin ve Eston diplomatlarla ilişkide olmakla, ajanlıkla ve terör eylemine hazırlıkla suçlanırlar. 1925 yılında onu izlemek için ilk teşebbüsler ortaya konmuştur. 1932 yılının şubat ayından itibaren tahkikat operasyonları ikiye katlanmıştır. Gerd'i takip etmeye başlarlar. Gorkiy şehrinden İjevsk'e gelen sorgu hâkiminin karşısına ilk çıkışı 1932 yılında olmuştur. Bir süre sonra Gorkiy şehrinde (günümüzde Nijniy Novgorod) sorguya çekilir. Aynı yılın Mayıs ayında resmi tutuklama emri çıkarılır. Bundan sonra hücre hapsinde, işkencede ve muhtemelen dayakta geçen yıllar başlar. 1933 yılının sonunda Kuzebay Gerd Solovki'de ortaya çıkar. Onun Solovki'den Udmurtistan'a üç mektubu gelir (Kuznetsov 1994: 67). Solovki'de kurşuna dizilmeler 1934 yılında başlar, her gün birkaç kişiden oluşan gruplar kurşuna dizilmişlerdir. Kitleli kurşuna dizilmeler 1937 yılında başlamıştır. Cezanın uygulandığı yer yolun kenarında terk edilmiş taş ocaklarıdır. Solovki tutukluları Beyaz Deniz kıyısındaki anakaraya Kem istasyonuna, daha sonra trenle Medvejya Gora istasyonuna götürülürler. İnsanlar vagonlardan aceleyle indirilirler ve geçici olarak düzenlenmiş barakalara yerleştirilirler. Daha sonra mahkûmlar, arabalarla infaz yerlerine götürülür. Burada her gün 200-250 kişi infaz edilmiştir. Bu insanlar ülkenin seçkinleridir. Onlar arasında bilim adamları, din adamları, yazarlar, doktorlar vardır. Kuzebay Gerd, 25 Ekim - 27 Ekim 1937 tarihleri arasında Medvezhya Gora istasyonuna teslim edilmiştir. Başlangıçta, 1933 yılında ölüm cezasına çarptırılır, ancak A.M. Gorki'nin talebi üzerine, ceza 10 yıl zorunlu çalışma kampı cezasına dönüştürülür ve bu süre Kem'de kalır. 1937'de tekrar idam cezasına çarptırılır ve 1 Kasım'da

kurşuna dizilir. 27 Ekim- 1 Kasım 1937 tarihleri arasında yaşanan infazlarda bir kesinti yaşanmıştır. Bunun sebebi tutukluların Medvejya Gora istasyonuna götürülürken kaçma girişiminde bulunmasıdır. Anlaşıldığı kadarıyla Solovki kampında Papaz Pavel'in (Pavel Florenskiy) etkisiyle Tanrı'ya döner. Karısına yazdığı mektupta bunu şu şekilde ifade eder: "Nadya! Tanrı'ya hiçbir zaman inanmadım ama burada inandım." (Torunu N.İ. Gerd'in 4 Şubat 1989 tarihli mektubundan) (bk. URL 1). Gerd'in itibarı 1970'lerin sonunda iade edilmiştir.

Şairin yeğeni şair Roza Kuvşinova'nın hatırlarına göre 1937 yılında sonbaharda Nadejda Antonovna Gerd'in evine yabancı biri gelir, hiçbir şey söylemeden geri gider. Onun gidişinden sonra bir tıraş fırçası bulurlar, bunu yabancı bir kişinin unuttuğunu düşündüler. Ancak beş yıl sonra meraklı yeğen Nadejda Antonovna onu açar ve orada Kuzma Pavloviç'in dayanılmaz işkencelere maruz kaldığını anlattığı mektubu bulur. Elektrikli sandalyeye oturturlar, solucanlı çorba ile beslerler. Bulunan mektubu toprağa gömmek zorunda kalmışlardır. O günler geride kalmıştır ancak Gerd'in paha biçilmez mirası şiirlerinde, mektuplarında ve şarkılarında korunmuştur.

Kuzebay Gerd şairin takma adıdır. Onun gerçek adı Kuz'ma Pavloviç Çaynikov'dur. Bir takma ad için şair, etkili, kısa bir kelimeyi seçmiştir "Gerd". Kendisi bunu konuşmalarından birinde itiraf eder (Şklyayev 1998: 8). Udmurt şairin takma adındaki seçim yani Gerd sözcüğü yazarın karakterini de yansıtan merkez, ana bölüm, düğüm, birlik anlamlarıyla ilişkilendirilmektedir (L.L. 1926: 62-63; Şklyayev 1998: 6). Modern okuyucu, hayatta kalan fotoğraflardan Kuzebay Gerd'in gerçek görüntüsünü göz önüne getirebilir. Udmurt şairinin akrabalarının ve arkadaşlarının anılarında korunan biyografik bağlam, bir dereceye kadar yazarla ilgili fikirlerimizi tamamlamamıza izin vermektedir. O, henüz öğrenciyken aktif olarak sanatsal performanslara katılır. Öğrencilerden biri, "K. Gerd'in en sevdiği Rus şairlerinin eserlerini özel bir tutkuyla okuduğu akşamları sahneden sık sık duyulurdu." diye hatırlamaktadır. (Yermakov 1996: 13). Bir öğrenci olarak şu şekilde hatırlanır: "K. Gerd çok sosyal, canlı ve çevik bir çocuktur, her zaman öğrenciler arasında dolaşır, tüm güncel olaylarla yakından ilgilenirdi, her şeye enerjik bir şekilde müdahale ederdi ve onsuz tek bir oyun olmazdı. O, bütün oyunların aktif katılımcısıydı, <...> her zaman kadın rollerini oynamıştır." (Yermakov 1996: 17). Udmurt yazarı İ. Gavrilov, Mojginski Pedagoji Koleji öğrencilerinden birinin ünlü Udmurt şairi Kuzebay Gerd'den bir mektup aldığını hatırlıyor. El yazısını şu şekilde nitelendirmektedir. "Gerd'in harfleri biraz eğik, birleşik ve aceleyle yazılmış. Yine de her şey açık, harfler büyük ve nettir." (Gavrilov 1978: 59). Kuzebay'ın 1926'da Mojginskiy Pedagoji Koleji'ni ziyaretinden sonra, İgnatij Gavrilov onu şöyle hatırlamaktadır: "Vücudu büyük, düzgün ve güzel giyinmiş. Kafasında grimsi mavi tüylü bir şapka, ince bir sezonluk siyah ceket, ayaklarında sarı çizmeler, onların üzerinde parlak yeni galoşlar." (Gavrilov 1978: 64). "Udmurt şairi, siyah saçlı, kara kaşlı, yakışıklı yüzü, orta boylu görünümü ile pek çok kişiyi cezbetmiştir." (Gavrilov 1978: 65; Gluhova 2008: 197). "Kuzebay Gerd'in neşeli bir mizacı vardı ve sesi

yüksek olup bir kadınıninkine benzerdi, şarkı söylemeyi severdi.” (Gavrilov 1978: 65). Şairin öğrencilerinin önünde yüksek sesle şiir okuması, bir aktör olarak sanatsal yeteneğiyle ustaca birleştirilmektedir. “Şimdiye dek bu kadar yetenekli bir okuma duymamıştım. Yazılı şeklini elinde tutmasına rağmen ona bakmaz şiirlerini ezbere okurdu. Şiirlerini hevesli ve tutkulu bir sanatçı gibi okur. Elini sallar, öne doğru çıkar, sonra tekrar geri çekilir. Ama yüzü daha da şaşırtıcıdır. Bir gülümser, bir güler, bir sinirlenir, bir kurnazlaşır, bir korkar, her şey kelimelerle anlatılamaz. Şaşırtıcı bir sesi vardır. Onun sesini duyduğunuzda bir kadının konuştuğunu düşünebilirsiniz. Ama sesini tanınmayacak şekilde değiştirebilirdi, diyalogları bir sanatçı gibi ustaca okurdu.” (Gavrilov 1978: 65). K. Gerd’in sesinin tınısı hakkında, Sovyet Parti Okulu’ndaki derslerinden A.K. Kirillova’nın hatıraları şu şekildedir: “Sesi yumuşak, hoş, samimidir (anlaşılan sigara içmediği için sesi böyle hoştu).” (Yermakov 1996: 32).

Kuzebay Gerd’in karısı Nadejda hatıralarında kocası hakkında şunları yazmaktadır: “Son derece enerjik, aktif, canlı bir insandı. <...> O çocukları çok severdi çocuklar da onu. Çocuklar evde sadece “Kuzya amcağı” çok severlerdi, uzaktan gördüklerinde koşarak onu karşılardı... Bazen kapanıp saat altına kadar yazar ve hiç uyumadan işe giderdi.” (Yermakov 1996: 40-41).

Kuzebay Gerd’in geniş bir tanıdık çevresi vardır. Yani Mari şair Aleksandır Tok’un anılarına göre Kuzebay Gerd dakik ve kibar bir insandır. Tüm dış görünüşünde, herkes olağanüstü temizlik ve tertipliliğini fark edebilirdi. Her zaman traşlı ve parfümlü, hafif pudralı, alçakgönüllü giyinmiş olup çekici bir şekilde gülümserdi. Bu karşı konulamaz gülümsemeye etrafındaki tüm insanları doğrudan cezbederdi (Burkov 2008: 37).

Şairin başka yetenekleri hakkında da birkaç söz söylemek gerek. “Kuzebay Gert temel müzik eğitime sahipti, iyi bir şarkıcıydı, hayret verici bir müzik yeteneği vardı.” (Nuriyeva 2008: 232). “İyi bir müzik kulağı kreze (gusli), balalayka, gitar ve bir de piyano gibi enstrümanlarını çalmasını sağlıyordu.” (Çurakova 1989: 50). O zamanlar bir yetimhanede eğitmen olarak çalışan A.K. Kirillova’nın hatıralarında da şu şekilde geçer: “Kuzma Pavloviç çocuklara kuyruklu piyano çalmayı öğretti <...>. Onları konsere hazırladı.” (Yermakov 1996: 42).

“Okulun sonunda K. Çaynikov’a verilen sertifikada (Kukar Öğretmen Okulu 1912-1916 A.K.) onun sadece öğretmen olarak değil koro şefi olarak çalışabileceği de yazılmaktadır (Çurakova 1989: 50).

F.K. Yermakov onun hakkında; “Okulun duvarlarında bile aynı sınıfta okudukları öğrencilere kroke oynamayı öğretti, gruplar arasında yarışmalar düzenledi, okul idaresi çok memnundu, sessiz ve kültürlü oldu.” diye yazmaktadır (Yermakov 2008: 8).

Gerd, “Hangi dilleri biliyor” şeklindeki bir anket sorusuna “Udmurtça, Zryanca, Permce; Almanca ve Marıceyi anlıyorum, Tatarca’yı biraz anlıyorum. Finceye yabancı değilim.” cevabını vermiştir.

Kuzebay Gerd’in çeşitli yetenekleri onu çeşitli alanlarda çalışmaya yönlendirmiştir. Daha okul yıllarında bile, geleceğin yazarı halk edebiyatının derlenmesi çalışmalarına ilgi göstermiştir. Daha sonraları dönemlerde Gerd’in okul dönemi heyecanı müze işi, etnografik ve etnodilbilim seferleri gibi diğer işleri ile bir sentez şeklinde bilimsel inceleme işine dönüşmüştür. 19. ve 20. yüzyıllar “millî halkbiliminin gelişmesi açısından son derece mutlu yıllardır. Ardi ardına bilimsel geziler gerçekleştiriliyordu.” (İvanova 1999: 7). Udmurt köylerine belli amaçlara yönelik ilk sefer, Kuzebay Gerd tarafından 1918 yılında başlatılmıştır, en son sefer ise onun tarafından 1929 yılının ağustos ayında. Udmurt Dil, Tarih ve Edebiyat Enstitüsü onun şarkı kayıtlarının kopyalarını elinde bulundurmaktadır. Orijinalleri Rusya Bilimler Akademisi Rus Edebiyatı Enstitüsü (Puşkin Evi)’nde korunmaktadır.

Udmurt köylerinde ilk amaçlı geziler, 1918’de Kuzebay Gerd tarafından Malmj ilçesi yerleşimlerini ziyaret ederek başlatılmıştır (Çurakov 2010). Son bilimsel gezi onun tarafından Kuzey Udmurtistan’a 1929 yılında organize edilmiştir. Bu bilimsel gezi hakkında *Глаз удмурт’эс дорын* [Glaz Udmurtları Hakkında] başlıklı yazısını yazmış ve bu yazı 1929 yılında *Выль зурт* [Yeni Köy] gazetesinde yayımlanmıştır.

Hem ünlü profesörlerin hem de o zamana kadar bilinmeyen bilim adamlarının katılımıyla birçok bilimsel gezi düzenlenmiştir (Arşiv 1), B.M. Sokolov (Bahtina 2002: 41), D.V. Bubrih [НА УИИЯЛ УдмФИЦ УрО РАН. Оп. 2-Н. Д. № 923а. Л. 20], V.İ. Lıtkin, İ.D. Dmitriyev(-Kel’da), Ya.İ. İl’in (Çurakov 2010: 107) vd. Örneğin, Prof. B. M. Sokolov tarafından yönetilen Doğu Finleri (Mariler, Udmurtlar, Mordvinler) üzerine çalışmalar için Merkez Halk Araştırmaları Müzesinin (Moskova) 1925 yılında düzenlediği yaz derlemelerine yedi araştırmacı katılmıştır. Bölge etnografyası uzmanı ve ekonomist M.Ya. Fenomenov, M.T. Markelov (Mordva-Erzya), İ.Ya. Bondyanov (Mordva-Mokşa), K.P. Gerd (Udmurt), B.A. Vasil’yev ve M. Vetkin (Mari) (Bahtina 2002: 41). D.V. Bubriç’in başkanlığında 1929’da düzenlenen büyük ölçekli bilimsel gezi Kuzebay Gerd de dâhil olmak üzere 15 kişiden oluşmuştur. Çalışma esnasında gezi ve sabit kalmaya (büyük yerleşim yerlerinde birkaç gün kalma) yöntemleri uygulanmıştır (Bahtina 2002: 41).

Alan araştırması sırasında görünüşe göre her katılımcıya belirli bir çalışma düşmüştür. Örneğin 1925 yılındaki alan araştırması ile ilgili şu bilgiler mevcuttur: “konutları Markelov, Vetkin, Sokolov; dili Bondyanov; müziği Gerd; ekonomi ve köy işletmesini Fenomenov inceledi.” (Bahtina 2002: 41). Aynı şekilde alan araştırması defterine de kayıt yapılmıştır. 1927 yılında düzenlenen alan uygulamasında Kuzebay Gerd, Udmurt dualarını toplamak için gruba başkanlık etti (Kuznetsov 1994: 132).

Buna ek olarak, incelenen halkın alan şartlarında maddi ve manevi kültürlerinin incelenmesi belirli bir programın kullanımını dışlamamış hatta bu tavsiye edilmiştir. Örneğin 1925 yılı alan araştırması şu noktaları içermektedir: “bütün ev araları ve tarlaları, evlerin ve yapıların onların bütün çeşitlerini ortaya koymak için çizim fotoğraflarını tespit etmek, onunla birlikte onların gelişmesini, tapusunu, eşyalarını yemeklerini, kıyafetlerini, üretim araçlarını belirlemek...” (Bahtina 2002: 41). Bildiğiniz gibi, etnografik materyali toplamak için özel (telif hakkı) programlar kullanılmıştır. Örneğin, bir zamanlar B. G Gavrilov’un Rus Coğrafya Enstitüsü’ne G.N Potanin¹ tarafından hazırlanan programı göndermelerine dair ricası hakkında veriler vardır. (Korobeynikov, Çurakov 2014: 127). 1845’ten bu yana Rusya Coğrafya Topluluğu tarafından; 1863’te Rusya Doğa Bilimi, Etnografya ve Antropoloji Topluluğu (1871’den itibaren bunu Ural şubesi gerçekleştirmiştir) tarafından 1878 yılından itibaren Kazan Üniversitesi Arkeoloji, Tarih ve Etnografya Topluluğu Udmurt ilçelerine ve mahallelerine benzer yöntemler, her türlü soru listeleri ve anketler gönderilmiştir (İstoriya Udmurtiya 2004: 479).

Kuzebay Gerd’in ifadesine göre 1929’da maddi ihtiyaçlarından dolayı arşiv malzemelerini (fotoğraflar, müze malzemeleri, fonografa kaydedilen Udmurt melodileri kayıtları) yurt dışına özellikle de Gelsingfor Milli Müzesi ve Berlin Milli Müzik Topluluğu’na göndermek ve satmak ister fakat bu malzemeleri satmak mümkün olmaz ve malzemeler elinde kalır (Kuznetsov 1994: 297). Zaten, Ekim 1934’te Solovki’de olan Kuzebay Gerd, mektuplarından birinde aşırı endişeyi dile getirir: “Udmurt şarkıları, bilmeceleri, masalları, yayınlanmamış eserlerimden oluşan geniş el yazısı arşivim boşuna ölecek. Çünkü belki eşim, İjevsk’ten ayrıldığı için, ona yük olan tüm arşivimi bir yerlerde kaderine terk etti. Size bir ricayla yazıyorum: Udmurtlar ile ilgili bu arşiv ve değerli kütüphanenin bir şekilde saklanması veya en azından bir yerde bir bilimsel kuruma aktarılması için her türlü önlemi alabilecek misiniz? Ek olarak, Moskova’daki tanıdıklarım da hala 300 silindirde Udmurt şarkılarının ve melodilerinin fonografik kayıtlarının arşivi var. Tüm bunlarla birlikte, topladığım malzemenin korunmasına katkıda bulunmanızı rica ediyorum, çünkü o değerli.” (Kuznetsov 1994: 67, Gerd 1997: 325).

Udmurtların antropolojik, etnografik, etno-dilbilimsel açıdan araştırılması için Kuzebay Gerd’in de katıldığı araştırma gezileri, Udmurt köylerinin geçmiş ve şimdiki durumunun çok yönlü bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Saha araştırmasına katılanlar bilimsel ve araştırma çalışmaları yürütmelerine ek olarak, bu arada dilsel materyal toplamışlardır. Müze salonunda sunulması için de halkın maddî kültür öğelerini de almışlardır (Bahtina 2002: 41). Fotoğraf

¹ Araştırmacılar şu eserlerden birine atıfta bulunulduğunu düşünmektedir: *Programma dlya Sobiraniya Svedeniy o Sibirskom Şamanstve*, İrkutsk, 1980; “Neskol’ko Voprosov po İzüçeniyu Poveriy, Skazanniy, Suyevernih Obıçayev i Obryadov u Sibirskih İnorodtsev”, *İzvestiya Imperatorskogo Russkogo Geografiçeskogo Obşçestva*, (hızl. G.N. Potanin), 1881, T. 17, Vıp. 3, s. 3-13. (Korobeynikov, Çurakov 2014: 127).

çekimleri yapılmış, sözlü halk kültürü örnekleri fonografla kaydedilmiştir. Çalışma esnasında dönemi için yeni teknolojinin (fotoğraf ve fonograf), tamamlayıcı fakat sulu boya, yağlı boya, kurşunkalem, şerit metre (Arşiv 2), görsel malzemelerin (fotoğraf, resim, çizim) kullanılmış olması alan araştırmasına katılanların her birinin bilimsel laboratuvarını ciddi anlamda zenginleştirmiştir. Bir dizi metod uygulanmıştır. Metin kaydı, ses kaydı, fotoğraf çekimi Kuzebay Gerd'in daha sonraki çalışmaları için öncü yenilikler olmuştur.

Kuzebay Gerd'in saha çalışmasının sonuçları, şarkı koleksiyonlarının ve makalelerin yayınları şeklinde ortaya çıkmıştır. Yayımlanması planlanan bazı eserlerin kaderi bilinmemektedir. Kuzebay Gerd'in kendisi "Udmurt folkloru üzerine bir dizi makalemi *Ungarişe Yarbuher* adlı Berlin'de çıkan dergiye göndermişim." tespitini yapmaktadır (Berlin Üniversitesi Macar Enstitüsü Belleteni) (Kuznetsov 1994: 297). 1925 yılında gerçekleştirilen alan araştırmasında derlenen şarkı folkloru kayıtları kendisinin *Votyak v Svoih Pesnyah* (bk. Gerd 1926) adlı eserinde yayımlanmıştır. Kuzebay Gerd geniş bir perspektife sahipti. Onun planları arasında Udmurtların Rusça çevirileri ile 1000 şarkısının *Pesen alnaşskih votyakov* eserinin basılması. (Ya Udmurt 1999: 91), Udmurtça ve Rusça metinleriyle birlikte fonogramda kayıtlı 100 Udmurt melodisinin yayımı da yer almaktadır. (Ya Udmurt 1999: 92).

Kuzebay Gerd'in hayatı boyunca sonuncusu 1927 yılında notalarıyla birlikte yapılan Udmurt şarkılarının (folklorik ya da telif) üç antolojisi yayımlanmıştır (Gerd 1920, 1927). Yazarın kendisinin ifade ettiği üzere, önceki kitapların da notalarla yayınlanması planlanmış ancak teknik nedenlerden dolayı melodiler olmadan ortaya çıkmıştır (Gerd 1927a: 3).

İlk antoloji *Малмыж удмурт'еслэн кырзан'ессы* [Malmij Udmurtlarının Şarkıları] 13 metinden oluşan şarkı derlemesini içermektedir. Kendisi eserin ön sözünde kitapta yer alan şarkıları konserlerde, tiyatrolarda seslendirip onları kullanarak popülerleştirdiğini ve onların halk arasında yayıldığını yazmaktadır.

Удмурт кырзан'ес adlı kitabın ön sözünde (1924) Kuzebay Gerd çok sayıda Udmurt şarkısının bir araya getirildiğini okuyucuyla paylaşıyor. 1918-1924 yıllarında şarkılara olan ilgilin o kadar büyük olduğunu, Udmurt şarkılarının antolojisinin yayınının "kelimenin tam anlamıyla konserler, gösteriler, toplantılar esnasında kapışıldığını, kulaktan ezberlendiğini ve bunun ardından gençler ve kültürle meşgul olanlar tarafından Udmurt ülkesinin dört bir yanına yayıldığı" tespitini yapmaktadır (Gerd 1927a: 3). Kuzebay Gerd'in kendisi de yerel folkloru toplamak için çıktığı gezilerde şiir okuduğu edebi akşamlar düzenlemiş, Udmurt masallarını anlatmış ve bireysel Udmurt şarkıları seslendirmiştir (Kuznetsov 1994: 387).

XX. yüzyılın başlarındaki sosyo-kültürel dönüşümler bağlamında tüm faaliyet alanlarındaki kıyaslama, yeni bir dünyanın modellenmesini hedefliyordu.

Gerd'in şarkı koleksiyonları da bu yönde hazırlanmış, projeleri ise dönemin ideolojik gereksinimine uygun niteliktedir. İlk antolojisinde *Виль удмурт кырзан'эс* [Yeni Udmurt şarkıları] (1924) başlığıyla ayrı bir bölüm, ikinci kitabında toplumun yeni davranış biçimlerinin yansıtıldığı *“Революци сярись, виль улон сярись кырзан'эс”* [İhtilal ve Yeni Bir Devir Hakkında Şarkılar] (1927) bölümü yer almaktadır.

Birinci derlemenin folklor metinlerine kaynak kişi olarak katılan 9-53 yaş arası kişilerin kimlik bilgileri eklenmiştir. Gerdi'n *“Удмурт кырзан'эс”* (1927) şarkı derlemesinde (Gerd'e göre melodiler) notalarla beraber müzik metinleri paralel olarak verilmiştir.

Halk manzumesi Kuzebay Gerd'in yarattığı fikirler, şiirler ve imajlarla daha da zenginleşti. Onun bazı şiirleri üslup olarak halk şarkılarına dönüştürülmüştür. Kuzebay Gerd'in edebî eserleri ile birçok bilimsel çalışmaları oluşunu da belirtmek gerekir; 400'e yakın şiir, 11 manzum destan, 2 uzun hikâye, 4 tiyatro eseri ve bilimsel çalışmaları da yayımlanmıştır [Yermakov, 1998: 63]. Şair hayatta iken 3 şiir antolojisinden ilki *Крезьчи* [Guslici] 1922 yılında; ikinci antolojisi *“Лэгетъэс”* [Basamaklar] 1931 yılında; daha sonra 3. toplamı *Сяськаяськись музейем* [Çiçek Açan Yer] 1927 yılında yayımlanmıştır.

Kuzebay Gerd'in edebî sanatındaki deneysel araştırmalar şiir yapısını oluşturma ve tür arayışı konusuna dayalıdır. Edebi kişiliği ile ilgili yazıların çevirisine bakıldığında, onun marş ve şarkıları Udmurt nazım türünde olmayan ritimlere uyguladığı görülmüştür. *Pesnya* [Şarkı] adıyla bilinen şiir sıralaması şarkıya dönüştürülmeye uygun olabilmektedir.

Kuzebay Gerd'in edebî kişiliğinde onun tür tanımlarını bilimsel dolaşıma sokmaya çalışması, türlerin içeriği ve yapısına bakarak bir terim üretmesi gibi özellikleri mevcuttur (Vıladkina, 1997:24). Şair, çalışmalarında Rus edebiyatının edebî türleri yaygın olarak kullanmış ve aynı zamanda millî edebiyata yeni türler kazandırmıştır. Kuzebay Gerd, nazım türlerinden soneyi Udmurt edebiyatına kazandırmıştır. Onun edebiyat çalışmalarında ağıt türüne benzer metinler de vardır. Nazım türlerinden *adresnaya poeziya* [ithaf edilmiş şiirler/manzum eserler] biçimini edebî çalışmalarında kullanmıştır. Onun *Мынам пересе* [Benim İhtiyarım], *Карлы* [Şehre], *“Шакшы»* [Pasaklı] adlı yapıtları ithaf eser sayılmaktadır.

K. Gerd yeni Udmurt edebiyatının yapılandırılmasında (*прозаен гож'ям стих*) nesir ve nazım karışık tür şekline başvurmuştur. Nazım ve nesir türünün sınır çizgisinde bir eser besteleme pratiği Udmurt edebiyatında o dönem için yenilikçiydi. Bu şekilde kaleme alınan *Революци* [Devrim], *Удмуртлыгы* [Udmurtluk] metinlerde epic ve lirik unsurlar bulunmaktadır.

Kuzebay Gerd büyük kapsamlı manzum eserleri, Rus, Udmurt dillerinde manzum eserler kaleme almıştır. İlk yapıtlarından sayılan *Над Шоимой* adlı eseri Mari halk efsanelerinden esinlenerek yazılmıştır.

P. Domokoş 1931’de yazılan *Das ar* [On Yıl] şiirindeki "alışılmış tazeliği, doğruluğu" yokluğunu, "belirli bir gerginliğin, günden güne daha dayanılmaz koşulların" varlığını gözlemlemiş ve bu şiiri Gerd’in zor şartlarda çalışması, saldırıya uğraması, kışkırtılması, sanat alanındaki yapıtlarını resmî politikaya uygun olarak uyarlamaya çalışmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle şair döneme uygun sosyo-politik şiirler yazmıştır (Domokoş 1990: 77).

Kuzebay Gerd, kaleme aldığı eserlerde İ.A. Krilov ve A.D. Katemir’in eserlerinin transkripsiyonuna dayanarak fabl geleneğini hayata geçirir. Geleneksel "klasik" konulara dayanarak, Krilov’un "Kuğu, Turna ve Yengeç" masalına dayanan *Voz* metninin kendine ait versiyonunu ve aynı adı taşıyan Kantemir fabl türüne dayanan *Merdiven* adlı versiyonunu yaratmıştır (Gerd 1924a, 1924b).

Kuzebay Gerd, *Пучи гинэ чебер суред* [Küçük ve Güzel Bir Eskiz] adını verdiği Noktürn (Nocturne) türünde ustalaşmıştır.

Udmurt edebiyatında yeni olan uyum olgusu Kuzebay Gerd’i diğer yazar ve şairlerden ayırmaktadır. Şairin ruhundaki deneme ve arayışa olan ilgisi edebi hayatı boyunca gözlemlenir, ancak en belirgin şekilde *Лезем’эс* [Basamaklar] kitabında görülür. Udmurt edebiyatında şiirde "merdiven" biçimine başvuran ilk Udmurt şairlerinden biridir, Udmurt edebiyatı için metinde görselliğin yeni biçimlerini önermiştir.

*Нюлэсэз корало... Корало туж пинал, туж чебер нюлэсэз...
Корало,
Вандыло -
Жалятэк,
Лулзьылтэк!* [Gerd, 1922: 19-20].

‘Orman kesiliyor... Fidan ken kesiyorlar, çok güzel bir orman...
Kesiyorlar,
Testereliyorlar -
Acımadan,
Nefes almadan’.

Kuzebay Gerd’in eserlerinde geleneksel grafik figürler kullanımının ötesine geçme çabası, nazımda yeni biçimleri uygulamasına yol açmıştır. Şairin şiirle yaptığı deneyler, görsel bir görünüme sahip “figürlü” metinlerin yazılmasında somutlaştırılmıştır. Dolayısıyla, *Эроплан* [Aeroplan] şiiri, çok katmanlı çizgilerden oluşan zıt grafiklerin üzerinde yükselen veya alçalan bir uçağı anımsatıyormuş gibi yaratılmıştır:

<i>Лыз,</i>	Mavi,
<i>Сэзь</i>	Açık
<i>Инмын</i>	Gökyüzü
<i>Туж вылын</i>	Çok yüksek
<i>Эроплан жургетэ, каньыл’я пор’яса...</i>	Uçak uğulduyor, sessizce dönüyor...
<i>Мугорыз: сталь-корт... Бурд’ёсыз бордын</i>	Taban: çelik-demir ...
<i>Кизили ворекья чыж-горд пиштыса...</i>	Kanatlarda Yıldız yanıyor,

Пропеллер берга ... Пропеллер зурка,
Пилемез турка
С.С.С.-эр
Котырын
Тушмоньёс
Урмемын
Соин эроплан
Лыз инмын
Ялан
Сак улэ,
Жургетэ!
[Gerd 1931: 155].

kırmızı-kırmızı parlıyor ...
Pervane dönüyor... Pervane titriyor
Bulutlar dağılır
Etrafında
SSC dönemi
düşmanlar
kızgın
Bu nedenle uçak
mavi gökyüzünde
Sürekli
Seyrediyor
Uğultuları!

Kuzebay Gerd'in şiir örneklerinde "tersine" yani aşağıdan yukarıya okunan mısralar da vardır. Şair kullandığı yeni yazım şekliyle hem metnin anlam bütünlüğünde fark yaratır hem de metnin anlambilim bağlamındaki önemine dikkat çeker.

Кудйз:
бөрдэ,
кышка,
Берлань
чигнан
сюрес
өвбл-ни
табере.
лань!
азь
мы
то
мыш
Ва
[Gerd 1931: 201].

Bazıları:
ağlar,
korkar,
Geri
çekilmek
için
yol yoktur
artık.
onun
önünde
adım

Gerd'in metinlerinde ek anlamlandırmalar noktalama işaretleri ile yapılmıştır. Şiirde bazen bir mısranın tamamı birden fazla noktalarla verilmiş bu da bağımsız bir görüşü ifade etme biçimi sayılmıştır.

Няньтэк улысез
Калык туж тырос,
Тон-ке өд дырты -
Няньлы со йормоз.
.....
.....
.....
.....

'Ekmeği olmayan
İnsanlar çoktur,
Eğer sen acele etmezsen -
O ekmeğe muhtaç kalır.
.....
.....
.....
.....

[Gerd, 1922: 96].

Kuzebay Gerd, şiirlerinde bilinçli olarak her türlü ses unsurlarıyla farklı anlamlandırma türleri ortaya koymuştur. Şiirlerinin birçoğuna içeriğine uygun olan görsel figürler dâhil edilmiştir. Örneğin, *Жингрес крезе жингыр-жангыр жингыртэ* [Sesli gusli çingır çingır çalıyor]. [Gerd, 1922: 62] - “j” ve “r” fonemlerin tekrarları sayesinde gusli çalgı aletinde oyun taklidi verilmektedir.

Zor ve belirsiz bir dönem hem ülkede hem de Kuzebay Gerd’in sanatsal bilincinde krize neden olabilecek bir iz bırakmıştır. Şairin ilk manzumelerinde yalnızlık, endişe ve korku gibi konular işlendiği göze çarpmaktadır ve etrafındakilere verdiği mesajlar ise şu şekildedir: *Кім куректэ, / Сюлэм сэрэгтэ*. [Kalpte korku, gönülde huzursuzluk] (Gerd, 1922: 7), *Кошкысал мон татысь, кытчы ке но отчы кошкысал, / Кошкысал но, уг тодкы кытчы кошкыны* (Gerd, 1922: 23) (Buradan gitseydim, oraya bir ara giderdim/ Giderdim, ama nereye gideceğimi bilmiyorum).

V. Çulkov, “Tarihin kültürel çağlarının dönüm noktasında yer alan yazarların kaderlerinde ölümcül bir ortaklığın var” olduğunu belirtiyor. Kuzebay Gerd de yabancı dönem yazarıydı. Kuzebay Gerd’in hayatındaki iniş çıkışlar muhtemelen doğumundan itibaren başladı. Kuzmı İvanoviç’in eşi, Nadejda Antonovna Gerd kocasının doğumuyla ilgili olayı şöyle anlatmaktadır:

“Haziran’da hasat zamanında doğan Gerd’i babası vaftiz ettirmek için sonbaharında sonlarına doğru karlı bir havada köye götürdü. Yolda giderken bebek kızaktan düşmüş, babası bebeğin yanında olmadığını fark edince tekrar geri gitmiş. Neyseki bahtına bebek yolda sağlam bir şekilde yatmış (N. Gerd, 1998: 291).

Kuzebay Gerd, kaleme aldığı özgeçmişlerinden birinde “7 yaşında babam vefat etti ve ben annemle kaldım.” demiş. Lisanüstü eğitimi sırasında annesini de kaybetmiştir. Çocukluğundaki ruhsal travmalar, bu dünyanın kusurlu olduğuna dair trajik algısını şiddetlendirmiştir: “*Быдэс дунъеин Мон огнам: Атае но эвол, Мумие - но эвол...*” [Şu geniş dünyada ben yalnızım: ne annem var ne babam] mısralarına *Крезьчи* [Guslici] adlı ilk şiir antolojisinde yer veriyor.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde birden fazla sosyo-politik reformlar: Birinci Dünya Savaşı, Şubat Devrimi, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, İç Savaş (1914-1920), siyasi sürgün olayları (1920-1937) gerçekleşmiştir.

Kuzebay Gerd’in hayatında karşılaştığı sıkıntıları ve krizler, şairin sanata bakış açısında olumsuz bir iz bırakmıştır. O, kişisel karakteriyle ilgili şunları söylemiştir: “Öncelikle size kendi karakterimden bahsedeceğim, çünkü karakterim işimi ve gruptaki arkadaşlarımla olan ilişkiyi büyük ölçüde etkiledi. Dengesiz, geniş, aceleci bir insanım. Hiçbir şeyi uzun süre gizli saklayamam. İnsanlara güveniyorum. Yalan söyleyemem. <...> Kendimi azarlıyorum, saflığımı için bazen kendimi öldürmeye hazır oluyorum. Ancak ihmalden kaynaklanan bu sonuçlara sabırla çok katlanıyorum.”

20. yüzyılın yirmili yıllarından itibaren parti tarafından söz sanatı üzerinde sıkı bir şekilde edebî eleştiriler resmî olarak yapılmaya başlar. Buna benzer “edebî kaygı”lar birçok yazarın çevresinde de meydana gelmiştir. 1924 yılının ortalarından itibaren yetkili kurumlar bu yolla Anna Ahmetova’nın adının edebiyattan silinmesine sebep olmuştur.

Udmurt yazarları da ideolojik baskıdan kurtulamamıştır. 1920’li yıllarının sonu ve 1930’lu yıllarının başında K. Gerd’in çevresinde de istenmeyen olaylar gerçekleşmiştir.

Bir dizi makalenin yazarları, edebiyattaki karşı devrimcilik ve burjuva milliyetçilik ilkelerini onun adıyla anmışlardır. Bu olaylar, onun “*Лезем’ęc*” [Basamaklar] adlı ikinci şiir antolojisinin yayınının ertelenmesine sebep olmuştur. Onun yerine “*Сяськаяськись муз’ем*” [Çiçek Açan Yer] adlı üçüncü kitabı neşredilmiştir. Kuzebay Gerd’in üçüncü şiir toplamı, görünüm, tonlama ve eserde dile getirilen problemleri bakımından önceki kitaplarından gözle görülür derecede farklı olduğunu söylemek mümkündür.

Bu durum, onun edebî sanatıyla ilgili tartışmaların ilerlemiş vaziyette olmasından dolayı ve yazarın şiir antolojisine yetkili kurumlar tarafından pek çok eleştiriyle karşılanmayan şiirlerini seçmesinden kaynaklanabilir. Bütün bu faktörler, şairin psikolojisi üzerinde yıkıcı bir etkiye neden olmuş olabilir. N. Kuznetsov, “Şairin iç dünyasındaki çelişkinin 1926 yılında başladığına” dikkat çekmiştir.

Bu dönemden itibaren, yazarda hayata karşı ilgisizlik oluşmuş ve şair devamlı olarak melankolik tutum sergilemiştir. Melankolik tutumunun üstesinden gelme, dolgunluk hissini geri getirme gibi girişimleri Gerd’in yaratıcı aktiviteler çalışmasıyla ilişkilidir. Yazar, acı durumunu şiir yazmakla telafi ediyormuş gibi gösterse de melankolik tutumu şiirlerinin arka planında fark edilmektedir. Gerd bu rahatsızlığını doğrudan veya dolaylı yolla sık sık hatırlıyordu. Özellikle zor dönemlerinde ölümün eşliğindeymiş gibi hissetmiştir, bunu anı ve mektuplarına yansıtmıştır.

Gerd, 1920’li yıllarında “Eleştiriler ve saldırılar beni heyecanlı ve korkunç bir çöküş durumuna hatta intihar düşüncelerine kadar götürdü. <...> Narsizm, bencillik ve vefatımın da sıradan birinin ölümü şeklinde olmaması gerektiği, hayatta herkesin önüne geçme arzusu hayatım boyunca ve halen daha tüm isteklerimin öncü başlangıçlarından sayılıyordu.” görüşünü bildirmişti. Böylece Kuzebay Gerd’in yaşadığı yüzyıl dönümü, tüm çalışmaları ve yaşamı için bir trajediye dönüşmüştür. Acılı bir şekilde kabul edilen tarihî olaylar, eserlerinde trajik bir tutumla somutlaştırılmıştır. Kuzebay Gerd’in şiirindeki trajedi, nesnel, kültürel ve tarihsel koşullara bağlı olarak kişisel ve ulusal psikotipin özellikleriyle ilişkili bir şekilde yaratıcı drama kullanılarak ağırlaştırılmıştır.

Kuzebay Gerd’in çeviri mirası onun edebî hayatında özel bir yere sahiptir. Transkripsiyonlar sayesinde onun edebî eserleri birçok okuyucuya ulaşılabilir

hâle gelmiştir. Udmurt edebiyatının manzum, mensur, bilimsel ve klasik eserleri Rusça, Komice, Marice, Çuvaşça, Tatarca, Kırgızca, Estonca, Fince, Macarca, İngilizce ve Almancaya çevrilmiştir.

Rusça konuşan okuyucular da Kuzebay Gerd'in şiirleriyle tanışmışlardır. Şairin kendi eserlerinin çevirilerine ne zaman başladığını kesin olarak belirlemek zordur. Ancak Kuzebay Gerd'in ifadesine göre, şiir ve öykülerini 1915'te *Seminaraskoye Pero* öğrenci dergisinde Rusça olarak yayımlamaya başlamıştır. Diğer bir ifadesinde edebiyatla ilgili yazılarının 1916 yılında *Vyatskoy krestyanskoy gazete*'de çıktığını bildiriyor. 1917 yılından itibaren eserleri (Udmurt) Udmurt yayınlarında neşredilmeye başlamıştır. Çocukluğundan itibaren yazmıştır. [Gerd, 1929: 26]. Yazar, Udmurt edebiyatını tüm Rusya'yı kapsayacak bir şekilde geniş edebi ve kültürel bağlamda tanıtmanın farklı yollarını aramıştır.

1920'li yıllarda şair hayatta iken şiirlerinin çevirileri süreli yayınlarda çıkmaya başlamıştır. Uzun süreli bir aradan sonra 1965 yılında tercüme edilmiş şiirlerinin toplamı *Lirika* [Lirik] adıyla yayımlandı. Toplama dahil edilen bir şiir hariç, 24 şiirin tamamı şair tarafından çevrilmiştir.

Kuzebay Gerd'in şiirleri tercüme etme pratiği giderek artmaya başlamıştır. 1985 yılında A. Smolnikov'un Rusçaya çevirisini yaptığı "Stupeni" (Basamaklar) adlı şiir kitabı Rusya'da "Sovremennik" yayın evi tarafından neşredilir. (Gerd 1985).

Yazarın kendisi tarafından çevrilen şiirleriyle birlikte birçok Udmurt şairin (G. İvantsova, O. Hlebnikova, V. Yemelyanova, V. Novikova, V. Danko, M. Çaynikova) şiirlerinin de yer aldığı bir sonraki "Güneşe Uçuşta" adlı şiir antolojisi 1989'da (Gerd 1989) İjevsk'te yayımlanır. (Kamitova 2006). Kuzebay Gerd'in Rusçaya yapılan çeviri eserleri diğer dillere yapılan transkripsiyonları arasında önemli yere sahiptir.

1920'lerin sonlarına doğru şairin büyük ölçüdeki edebi ve bilimsel tanıdıkları sayesinde Kuzebay Gerd'in adı Fin-Ugor edebiyatı bağlamına giren ilk Udmurt yazarlarından biridir.

Kuzebay Gerd'in Fin, Macar ve Estonyalı bilim adamları ile dostane ilişkiler kurması lisansüstü eğitimi yıllarında Fin-Ugor alanındaki çalışmalarında uzmanlaşmak için Finlandiya, Macaristan ve Almanya'ya uzun bir gezi planlanmasını da kolaylaştırmıştır (Yermakov, 1996: 64). Avrupalı bir kültür inşa etmeye odaklanan Kuzebay Gerd'in konumu, yabancı meslektaşlarla da iş birliğinde olmasını gerektiriyordu. Ayrıca Udmurt şairi, Fin-Ugor halkına ve kütüphanelerine çevirmenlerin de ilgisini çekebilecek kitaplar gönderiyordu.

Kronolojik açıdan baktığımızda Udmurt şairinin şiirlerinden V.İ. Lıtkin (İlya Vas) tarafından Komi diline yapılan çeviriler muhtemelen Fin-Ugor dillerine yapılan ilk aktarımlardan biridir.

1921 yılında aktardığı “*Войын*” (Savaş) şiiri yayımlanmıştır. 1925 yılında ise *Революция* [Devrim] şiirinin çevirisini yapmaya yönelmiştir.

Araştırmacılara göre, Udmurt şairinin şiirlerinin V. Litkin’in Komi diline gerçekleştirdiği çeviri örneğini John Gordon Coates’in daha sonra İngilizce’ye çevirmek için kullanmıştır (Yermakov, 1996: 10; Kuznetsov, 1994: 403). Bilindiği üzere, P. Domokoş’un önerisiyle Kuzebay Gerd’in *Сюрес дурын* [Yol Kenarında] adlı şiiri çevrilmiştir.

Macar okuyucuları, Kuzebay Gerd’in şiirleriyle ilk kez 1925 yılında Aladar Ban’ın çevirdiği “Turan” adlı şiir toplama sayesinde tanışmışlardır. Daha sonra, 1927’de Antal Gıdaş’ın aktarımını yaptığı Gerd’in “Denizi hiç görmedim” şiirinin çevirilmiş versiyonu, Macar komünistlerinin gizli bir dergisinde yayımlanmıştır. A. Valton’a göre, Kuzebay Gerd’in *Кам ёросын* [Kama’ya Yakın] şiirinin Estonca’ya satır arası çevirisi Julius Mark tarafından okuyucuya sunulmuştur.

Kuzebay Gerd’in yayın kronolojisinde bir sonraki sıralamada 1929 yılında “*Molodnyak*” dergisinde P. Usenko tarafından çevrilen Ukraynaca *Ukrayna Şarkıcılarına* adlı şiiri yer alır. Kuzebay Gerd tarafından Rusça yazılan ilk orijinal şiir, 1929 yılında *Привет! Привет!* [Merhaba! Merhaba!] adıyla Moskova’da on gün devam eden Ukrayna edebiyatı ve sanatı günlerine özel bir günlük *Kuznitsa* gazetesinde neşredildi (Gerd, 1997a: 327). P. Usenko’nun çevirisi için gazete yayımlanan Udmurt şairinin aynen bu metni ilham kaynağı olmuştur.

F.G. Galimullin’in gözlemlerine göre, 20. yüzyılın yirmili otuzlu yıllarında Tatar edebiyatının Sovyet halkları edebiyatlarıyla olan ilişkisi daha da aktif bir hale gelmiştir (Galimullin, 2012: 196). Böylece, 1931 yılında Kuzebay Gerd’in şiiri ilk kez Tatar dilinde yayımlanır. Fathi Burnaş’ın yorumundaki *Вүүшур жуләнә* [Uyşora Rüzgârı] adlı şiiri, *Үсү еллары* [Büyüme Yılları] adlı şiir antolojisinde yayımlanmıştır (Gerd 1931: 47-48). Daha sonra Zeki Nuri tarafından tercüme edilen bu şiir, *Kazan Utları* dergisinde neşredilmiştir. (1981, № 7).

Aslında Tatar yazarları çeviriye Kuzebay Gerd tarafından 1922’de Rusça yazılan edebî takvim “Sovyet Ülkesi” (1928) ve ilk Sovyet antolojisi SSCB Halklarının Şiiri (1928) gibi Moskova yayınlarında yeniden basılması sayesinde halka açık hale gelen *Бемпы Вүүшора* [Uyşora Rüzgarları] üçlüsünden başlar. Zeki Nuri’nin çevirdiği versiyonu ise, *Tvorçestvo Druzey* [Dostların Yaratıcılığı] bölümünde yayımlanmıştır.

G. Ş. Zimagolova’nın fikrine göre, Udmurt yazarlarının manzum eserleri özellikle 1970-80’lerde yaygın olarak Tatar diline çevrilmiştir (Zimagolova, 2008:204).

1932’de S. Chavayn İjevsk’e geldiğinde Kuzebay Gerd ve Mari şairi, şiirlerini karşılıklı çevirme konusunda anlaşmışlardır (Kuznetsov, 1994: 134).

Şu anda bu iki şairin planlarının gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemektedir. Udmurt şairinin şiirlerinin yaygınlaşması toplum tarafından anlaşılması, 20. yüzyılın sonu, doksanların ikinci yarısında başlamıştır. Kuzebay Gerd'in şiirlerinin diğer dillere tercümelerinin sayısı da o dönemlerde gözle görülür derecede artmıştır. Bu dönemde yazarların edebi faaliyetleri verimli hâle gelir ve bunun sonucunda şiirlerine çeşitli yorumlar katarak okuyucuya sunmuşlardır.

Bu dönemde Kuzebay Gerd'in manzum ve mensur eserlerinin çevirileri ağırlıklı olarak Fin-Ugor dilleri üzerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Kuzebay Gerd'in şiirleri 90'lı yıllarında yaygın olmakla birlikte 20. yüzyılda da Fin-Ugor dillerine, Kırgızcaya (1969) ve Çuvaşçaya (1989) çevirileri yapılmıştır. 20. yüzyılın sonu, 21. yüzyılın başlarından itibaren Udmurt klasik edebî mirası dünya dillerine sistematik bir şekilde çevrilmeye başlar.

1992'den beri "Udmurt Keneş" derneği tarafından V.I. Kuzebay Gerd'a, kültür alanındaki üstün başarılarından dolayı edebiyat ödülü takdim edilmiştir. 1 Kasım 2007 yılında Fin-Ugor Edebiyatları Derneği, Estonya Akraba Halkları Programı, ile Udmurt yazar Kuzebay Gerd'in idam gününün anısına Edebiyat Ödülünü düzenlenmiştir.

Sonuç

Kuzebay Gerd'in hayat yolu döneminin birçok yazar, şair ve aydını gibi kısa ve trajiktir. Ancak onun edebî çalışmalarına bakıldığında şaşırtıcı ve çok yönlü bir ifade biçimi, dinamizm mevcuttur. Edebi bir şahsiyetin gerektirdiği faaliyetlere ve ülkedeki sosyo-ekonomik dönüşümlere uyumlu bir şekilde ayak uydurmuştur. Kuzebay Gerd, Udmurtlarla aynı kaderi paylaşan dönemin birçok halkında olduğu gibi öncü bir aydındır. Udmurt dilinin, edebiyatının modern döneme uyum sağlama konusunda önemli hizmetlerde bulunmuş, şiirden nesire edebiyatın farklı türlerinde eserler vermiştir. Modern Udmurt edebiyatındaki öncü rolünün yanı sıra Udmurt folkloru, Udmurt tiyatrosu gibi alanlarda da önemli izler bırakmıştır. Yaptığı çevirilerle Udmurt edebiyatının gelişimi ve zenginleşmesine önemli katkılar yapmıştır. Derlemiş olduğu folklor malzemeleri halen bu alanda çalışanlar için paha biçilmez bir değere sahiptir. Kısa hayatına zengin ve etkileyici eserler bırakmayı başarmış dönemin önemli aydınlarından birisidir.

Kaynakça

Bahtina, V.A. (2002). "Vostočno-Finskaya Ekspeditsiya B.M. Sokolova", *Narodnyye Kul'tury Russkogo Severa: Materialy Rossiysko-Finskogo Simpoziuma (3-4 iyunya 2001 g.)*, Otv. Red. N.V. Dranikova, Arhangelsk: Pomorskiy Gosudarstvennyy Universitet, s. 40-45.

Burkov, L.N. (2008). "Kuzebay Gerd-İssledovatel' Mariyskogo Yazıka", *Kuzebay Gerd i Sovremennost*, s. 36-37.

Çurakov, V.S. (2010). “Obzor Fol’klorno-Lingvistiçeskih i Arheologo-Etnograficeskih Ekspeditsiy, rabotavşçih Sredi Udmurtov v 20-e – 30-e gg. XX v.”, *Yejegodnik Finno-Ugorskih İssledovaniy*, Vıp. 2, s. 102-115.

Çurakova, R.A. (1989). “Pesnya v Tvorçestve K.P. Gerda”, *İtoki İskusstva Udmurtii: Sbornik Nauçnih Trudov*, İjevsk: Udmurtskiy İnstıtut İstorii, Yazıka i Literaturı Uralskogo Otdeleniya Akademii Nauk SSSR, s. 46-67.

Domokoş, P. (1993). *İstoriya Udmurtskoy Literaturı*, Per. S. veng. V. Vasovçik, İjevsk.

Domokoş, P. (1990). “Gerd Kuzebay”, *Kuzebay Gerd i Udmurtskaya Kul’tura*, Otv. Red. A.G. Şklyayev, İjevsk: UIİYAL UrO AN SSSR, s. 62–103.

Dzyuina, K. (2001). “Talantliviy Pisatel’ i Grajdaniin Vısokogo Mujestva”, *Reka Sudbi. Jizn’ i Tvorçestvo Mihaila Petrova*, İjevsk, s. c. 88-89.

Galimullin, F.G. (2012), “Problema Otrajeniya Russko-Tatarskih Literaturnih Vzaimodeystviy v Periodike 1920-1930-h gg.” *Filologiya i Kul’tura*, No 2 (28), s. 196–199.

Gavrilov, İ.G. (1978), *Todam Vais’ko*, İjevsk: İzdatel’stvo Udmurtiya.

Gerd K. (1922), *Krez’çi (“Guslyar” – Sbornik Stihotvoreniy na Votyatskom Yazıke)*, 1 Kniga, İjevsk.

Gerd K. (1929), “Glaz Udmurtyos Dorın”, *Vil Gurt*, No 7 (62), s. 4.

Gerd K. (1931), *Lyoget’yos. 1922–1930. Kıkteti Kulburkinga = Stupeni*, Vtoraya Kniga Stihov. 1922-1930, Na Udmurtskom Yazıke, İjkar.

Gerd K. (1997), *Zarni Kulçur’yosı: Kulburg’yos, Poemaos // Dasyas Az’kılze Gojitz No Valekton’yos Syotiz F.K. Yermakov*, İjevsk.

Gerd N. (1998), “Vospominaniya”, *Kak Molniya v Noçi... Kuzebay Gerd. Jizn’ Tvorçestvo. Epoha*, Sost. İ Lit. Obr. Z.A. Bogomolovoy, İjevsk: İzdatel’stvo Udmurtskogo Universiteta, s. 290–306.

Gerd, K. (1920), *Malmij Udmurt2eslen Kırzyan’essı*, Kn. 1, Sarapul: İzdistel’stvo Tsentralnogo Votskogo Otdela pri Narodnom Komisarrariate po Natsional’nım Delam, 16s.

Gerd, K. (1924). “Pagzya (Kantemirlen Basnyayez)”, *Gudrı*, N. 21, 5. Fevralya, s. 4.

Gerd, K. (1924). “Voz (Krilovlen Basnyayez)” *Gudrı*, N. 11, 19 yanvarya, s. 4.

Gerd, K. (1924). *Udmurt Kırzanes*, I-ty kniga, Moskva.

Gerd, K. (1926). “Votyak v Svoih Pesnyah”, *Votyaki. Sbornik po Voprosam Ekonomiki, Bıta i Kul’turı Votyakov*, Kn. 1, Moskva: Tsentr İzdatel’stvo Narodov Soyuzı S.S.R., s. 17-40.

Gerd, K. (1927). *Udmurt kıpžan’ęc*. I-ty kniga. 3-ty kukketez. İjevsk: Udkniga.

Gerd, K. (1985). *Stupeni: Stihotvoreniya i Poemi*, (Udmurtçadan çeviren A. Smol’nikova), Moskva.

Gerd, K. (1989). *V Polyote k Solntsu...: Stih i Poemi*, İjevsk.

Gluhova, G.A. (2008). “Obraz K. Gerda v Ustnom Bitovanii”, *Kuzebay Gerd i Sovremennost’*, İjevsk, s. 197-201.

İstoriya Udmurtiya: Konets XV – Naçalo XX Veka, Pod Red. K.İ. Kulikova, İjevsk: UIİYAL UrO RAN.

İvanova, T. (1999) “Bratya Sokolovi i İh Sbornik ‘Skazka i Pesni Belozerskogo Kraya’ ili Zaçem Çeloveku Kontsa XX Veka Nujen Traditsionniy Fol’klor”, *Sokolov B., Sokolov Yu. Skazki i Pesni Belozerskogo Kraya*, Sb. V 2 kn. Kn. 1, St. Petersburg, s. s. 1–11.

Kamitova, A. V. (2006), *Obrazny Mir Kuzebaya Gerda: Original i Perevodçeskaya İnterpretatsiya*, Avt. Predisl. A.V. Kamitova; İjevsk: Udmurtskiy İstitut İstorii, Yazıka i Literaturı Ural'skogo Otdeleniya Rossiyskoy Akademii Nauk.

Korobeynikov A.V, V.S. Çurakov vd. (2014), “Rukopis’ B.G. Gavrilova iz Sobraniya Russkogo Geografiçeskogo Obşçestvo”, *İdnakar*, No 2 (19), s. 125–152.

Kuznetsov, N.S. (1994), *İz Mraka...*, İjevsk: İzdatel'svo Udmurtskogo Universiteta.

L.L. (1926), “Udmurt Dışetyşs'yoslen 4-ty Keneşci”, *Keneş*, No 5-6, s. 62–64.

“Neskol'ko Voprosov po İzuçeniyu Poveriy, Skazanniy, Suyevernıh Obıçayev i Obryadov u Sibirskih İnorodtsev”, *İzvestiya İmperatorskogo Russkogo Geografiçeskogo Obşçestva*, (hzl. G.N. Potanin), 1881, T. 17, Vıp. 3, s. 3-13.

Nuriyeva, İ.M. (2008) “Etnomuzıkovedçeskiye Problemi v Trudah K. Gerda”, *Kuzebay Gerd i Sovremennost: Materialı Mejdunar. Nauç-Prakt. Konf. (31 Marta-2 Aprelya 2008 g. G. İjevsk)*, İjevsk: OOO İnformatsionno-İzdatel'skiy Tsentr “Bon Antsa”, 231–235.

Pçla (1920). Muş.

Programma dlya Sobiraniya Svedeniy o Sibirskom Şamanstve, İrkutsk, 1980;

Şklyayev, A. G. (1985), “Kuzebay Gerd) K.P. Çaynikov) (1898-1941)”, *K. Gerd. Stupeni, Stihotvoreniya i Poemi*, Per. S. Udm. A. Smol'nikova., Moskva: Sovremennik.

Vanyusev, V.M. (2002), “İz İstorii Gerdovedeniya”, *K. İzuçeniyu Jizni i Tvorçestva Kuzebaya Gerda: sb. st. Sost. İ Otv. Red. V.M. Vanyuşev*, İjevsk: RAN, UrO, Udmurtskiy İstitut İstorii, Yaz. İ Lit. S. Vıp. 3, *Kuzebay Ger i Finno-Ugorskiy Mit*, s. 158–172

Vıladkina, T.G. (1997), *Udmurtskiy Folk'lor: Problemi Janrovoy Evolyutsii i Sistematiki*. İjevsk: Udmurtskiy İstitut İstorii, Yazıka i Literaturı UrO RAN.

Ya Udmurt, Sbornik Dokumentov i Materialov 1898-1976 (1999), Sost. N.A. Krasil'nikova, E. M. Uşakova, İjevsk.

Yermakov, F.K. (1996), *Kuzebay Gerd: (Jizn' i Tvorçestvo)*, İjevsk: Poligrafkombinat.

Zimagołova, G.Ş. (2008), “Tatarsko-Udmurtskiye Literaturnıye Svyazi i Propoganda Natsional'nogo Literaturnogo Naslediya v Natsional'noy Biblioteke Respubliki Tatarstan”, *Kuzebay Gerd i Sovremennost: Materialı Mejdunar. Nauç. Prakt. Konf.* İjevsk: Von Antsa, s. 203–207.

İnternet Kaynakları

URL 1 : <http://www.jmp.ru/jmp/07/02-07/16.htm>

Arşivler

Arşiv 1 : NA UIİYAL UdmFİTS UrO RAAN. Op. 2-N. D. No.923a. L. 65

Arşiv 2 : NA UIİYAL UdmFİTS UrO RAAN. Op. 2-N. D. No.923a. L. 61)

КУЗЕБАЙ ГЕРД - ОСНОВОПОЛОЖНИК УДМУРТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

АННОТАЦИЯ

В статье представлено творчество Кузебая Герда – выдающегося удмуртского поэта и прозаика, литературного критика и переводчика, педагога, научного и общественного деятеля. На первый план в исследовании выдвинут образ творца-писателя как синкретической личности, совмещавшей в себе востребованные эпохой качества писателя, идеолога, просветителя. Представлена картина жизни и творчества Кузебая Герда, с учетом разнообразных биографических связей, научных интересов; изложен трагический контекст его судьбы. На основе сохранившихся фотографий, воспоминаний близких и знакомых удмуртского поэта, осуществлена попытка воссоздать реальный образ Кузебая Герда с его внешней и внутренней составляющей, прописаны отдельные аспекты семейной жизни.

Пунктирно рассмотрены исследования ученых, объектом научного рассмотрения которых стала литературная, научная и жизненная биография классика удмуртской литературы. Обращается внимание на то, что Кузебай Герд был человеком многообразного дарования, что позволило вывести его к работе в самых разных областях.

Отдельное внимание уделено его собирательской работе народной словесности, которая в дальнейшем развернулась в научно-исследовательскую деятельность в синтезе с другими видами деятельности: с музейной работой, с санитарно-этнографическими и этнолого-лингвистическими экспедициями. Приведена хронология полевых экспедиций, в которых принимал участие Кузебай Герд. Попутно рассмотрены особенности сбора образцов удмуртского фольклора, на основе которого делается вывод, что использование в процессе работы специальных для своего времени технических новшеств и средств, визуального материала существенно обогащало научную лабораторию участника полевой практики, а синтез ряда методов: текстовых записей, аудиофиксации, фотофиксации явилось одним из новаторских вех и в дальнейшей работе Кузебая Герда.

Резюмируется, что результаты полевой работы Кузебая Герда отразились в публикациях песенных сборников и статей. В изданных при жизни сборниках удмуртских песен демонстрируется моделирование нового мира.

Выявлено, что для творчества Кузебая Герда характерны экспериментальные поиски в области стихосложения и жанровые искания. Установлено, что автор стремился использовать в своем творчестве новые жанры, обогатившие жанровую структуру удмуртской поэзии. Выявлены закономерности становления поэтического дара Кузебая Герда в аспекте влияния русской культуры и словесности. Показано, что удмуртский поэт испытывал самые разнообразные влияния со стороны русской литературы, обнаруживая восприимчивость к обогащающим творческим воздействиям.

Обращено внимание на то, что Кузубай Герд один из первых удмуртских поэтов обратился к «лестничной» форме построения стихотворения, написанию «фигурных» текстов, предложил новые для удмуртской литературы формы визуальной репрезентации текста. Стремился наполнить разными видами семантизации пунктуационных средств и звуковых элементов текста.

Попутно освещаются проблемы трагического мироощущения поэта, причины которых связаны с болезненно воспринятыми жизненными перипетиями, историческими катаклизмами эпохи и начавшимся жестким контролем за искусством слова со стороны официальной партийной литературной критики. Делается вывод о том, что все эти факторы могли оказать деструктивное влияние на психику поэта, впоследствии проявленные в эмоциональном фоне его стихотворений.

В отдельную область исследования выдвинута проблема художественного перевода. На примере отдельных стихотворений приведена в систему и описана в хронологическом порядке история переводов поэзии Кузубая Герда на другие языки. Благодаря сбору и систематизации материалов установлены факты, позволяющие говорить о самых ранних и поздних опытах перевода его поэзии; выявлены имена тех, кто обращался к переводам и на какие языки были переложены стихи удмуртского поэта. Выявленные примеры освоения гердовской лирики другими культурами могут стать вспомогательной базой для последующего анализа поэтики переводов. Предпринятое исследование может содействовать пониманию того, какие поэтические тексты Кузубая Герда подвергались переложению на другие языки, выяснению основных причин переводческих интересов к его лирике и т.п.

Ключевые слова: удмуртская литература, Кузубай Герд, жанровые формы, кризисное мироощущение, переводное наследие